

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ŞERHU'L-CESSÂS A'LE'L-CÂMİ'İ'L-KEBÎR
ADLI ESERİN TAHKİKİ

Tuba Hacer Korkmaz

2502120322

C-1

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Necmettin Kızılkaya

İSTANBUL-2018

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. EL-HASAN EŞ-ŞEYBÂNÎ'NİN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ VE *EL-CÂMÎ'U'L-KEBİR*

A. MUHAMMED B. EL-HASAN EŞ-ŞEYBÂNÎ	13
1. Doğumu, Nesebi, Vefatı	13
2. Hocaları ve Öğrencileri	14
3. Eserleri.....	15
3.1. <i>el-Asl</i>	17
3.2. <i>el-Câmi'u's-sagîr</i>	18
3.3. <i>el-Câmi'u'l-kebîr</i>	19
3.4. <i>ez-Ziyâdât</i>	19
3.5. <i>Ziyâdâtu'z-Ziyâdât</i>	20
3.6. <i>es-Siyeru's-sagîr</i>	20
3.7. <i>es-Siyeru'l-kebîr</i>	21
3.8. <i>el-Âsar</i>	22
3.9. <i>el-Muvatta</i>	22
3.10. <i>el-Hücce ala Ehli'l-Medîne</i>	23
3.11. <i>el-Kesb</i>	23
3.12. <i>el-Emâli</i>	24
3.13. <i>en-Nevâdir</i>	24
4. Fikhî Etkileri.....	25
B. <i>el-CÂMÎ'U'L-KEBİR</i>	26
1. Eserin İsmi ve Müellife Nisbeti.....	26
2. Eserin Telif Tarihi ve Kaynakları.....	27

3.	Eserin Şekil/İç Tasnif Açısından Tahlili	28
a.	Ana Bölümlerin/Kitâbların Tertibi.....	29
b.	Alt Başlıkların/Bâbların Tertibi	32
i.	İbâdetle İlgili Bâbların Tertibi.....	34
ii.	Muâmelatla İlgili Bâbların Tertibi	36
4.	Eserin Muhtevâ Açısından Tahlili	36
a.	Naklî Deliller.....	40
b.	Kavramlar.....	40
c.	Külli Kâideler.....	42
d.	<i>Zâhiru'r-rivâye</i> ve <i>Nâdiru'r-rivâye</i> Râvileri ve Mesâili	43
5.	Eserin Telif Üslubu.....	44
6.	Eserin Mezhep İçinde ve Mezhepler Arasındaki Yeri	46
7.	Eser Üzerine Yapılmış Çalışmalar	47

İKİNCİ BÖLÜM

EBÛ BEKİR ER-RÂZÎ EL-CESSÂS'IN HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ VE ŞERHU'L-CÂMÎ'İ'L-KEBÎR

A.	EBÛ BEKİR ER-RÂZÎ EL-CESSÂS	50
1.	Doğumu, Nesebi, Vefatı	50
2.	Hocaları ve Öğrencileri	51
3.	Dönemin Fikhî Özellikleri ve Irak Hanefiliği	53
4.	Eserleri.....	60
4.1.	<i>Şerhu'l-Câmi'î'l-kebir</i>	61
4.2.	<i>Şerh Muhtasari't-Tahâvî</i>	61
4.3.	<i>Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ/fukahâ</i>	61
4.4.	<i>Şerh Edebi'l-kâdî</i>	62
4.5.	<i>el-Fusûl fi'l-usûl</i>	62
4.6.	<i>Ahkâmu'l-Kur'ân</i>	63
5.	Mezhepteki Yeri.....	64
B.	ŞERHU'L-CÂMÎ'İ'L-KEBÎR.....	66
1.	Eserin Müellife Nisbeti, İsmi ve Telif Sebebi	66
2.	Eserin Telif Tarihi ve Kaynakları.....	68
2.1.	Kaynak Gösterdiği Eserler	69
2.2.	Atıfta Bulunduğu Şahıslar.....	70
3.	Eserin Nüshaları	73
4.	Eserin Şekil/İç Tasnif Açısından Tahlili	74
4.1.	Bölümlerin/Kitâların Tertibi	74
4.2.	Alt Başlıkların/Bâbların Tertibi	75

5.	Eserin Muhteva Açısından Tahlili.....	79
5.1.	Nakli Deliller.....	88
5.2.	Kavramlar.....	94
5.3.	Külli Kâideler.....	98
5.4.	Mezhep İmâmlarının Görüşleri.....	98
6.	Eserin Anlatım Üslubu.....	100
7.	Eserin Mezhep İçinde ve Mezhepler Arasındaki Yeri.....	102
8.	Eser Üzerine Yapılmış Çalışmalar.....	104
C.	<i>EL-CÂMÎ'U'L-KEBÎR</i> ŞERH GELENEĞİ VE BU GELENEK İÇERİSİNDE CESSÂS'IN ŞERHİ.....	104
1.	<i>el-Câmi' u'l-kebîr</i> Şerhleri.....	107
a.	Ahmed b. Mansûr eL-İsbicâbî (v. 480/1087).....	110
b.	Ebû'l-Usr Pezdevî (v. 482/1090).....	111
c.	Ebû Bekir Haherzâde (v. 483/1090).....	112
d.	Sadrüşşehîd İbn Maze (v. 536/1141).....	112
e.	Rûkneddin eL-Kirmânî (v. 543/1149).....	113
f.	Alauddin es-Semerkindî (v. 552/1157).....	113
g.	Ebû Nasr eL-Attâbî (v. 586/1190).....	114
h.	İftihâruddin Abdülmuttalib eL-Halebî (v. 616/1219).....	115
i.	Burhânuddin Mahmud b. Ahmed (v. 616/1219).....	117
j.	Cemâluddin eL-Hasırî (v. 636/1238).....	117
k.	İbn Kâdî eL-Asker (v. 651/1252).....	118
2.	<i>el-Câmi' u'l-kebîr</i> Şerhlerinin Mukayesesi.....	119
a.	İç Tasnif/Şekil Açısından.....	120
b.	İçerik Açısından.....	124
c.	Üslup Açısından.....	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞERHU'L-CÂMÎ'İ'L-KEBÎR VE KAİDELEŞTİRME OLGUSU

A.	ESERDE KÂİDELERİN TESPİTİ.....	131
1.	Kâide Anlamında Kullanılan Lafızlar.....	134
1.1.	Asl.....	135
1.2.	Kıyâs.....	137
1.3.	Vech.....	140
1.4.	Nükte.....	140
2.	Kâide İle Yakın İlişkili Kavramlar.....	141
2.1.	Şebîh/Eşbâh.....	142
2.2.	Nazîr/Nezâir.....	145

2.3. Fark/Furûk.....	144
B. ESERİN KÂİDELEŞTİRME SÜRECİNE ETKİSİ.....	145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞERHU'L-CESSÂS A'LE'L-CÂMİ'İ'L-KEBİR'İN TENKİTLİ METNİ

SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA	150
ÖZGEÇMİŞ.....	160

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** *Şerhu'l-Câmi'i'l-kebîr*'in vakıf ve istinsâh kaydı 8
- Şekil 2:** *Şerhu'l-Câmi'i'l-kebîr*'in mühür sayfası 9
- Şekil 3:** Şeybânî'nin *el-Câmi'u'l-kebîr*, *el-Câmi'u's-sagîr*, *el-Asl* eserlerinin içerik tablosu 31
- Şekil 4:** Cessâs'ın doğum, vefât ve yolculuk yaptığı yerlerin haritası 52
- Şekil 5:** Cessâs'ın fikhî (hoca-talebe) silsilesi 54
- Şekil 6:** *el-Câmi'u'l-kebîr* eserine yazılan şerhlerin telif dönem ve coğrafya ile müelliflerin diğer eserlerini içeren tablo 109
- Şekil 7:** Şerhlerde *Ebvâbun Müteferrika* bölümü bâb başlıklarındaki farklılıkları gösteren tablo..... 125
- Şekil 8:** Şerhte verilen bazı kâidelerin yer aldığı tablo.....136